

Barne- og familieminister Kjell Ingolf Ropstad

Deres referanse: 21/400-2

Vår referanse: 2021/14

Dato: 26/01/2021

Norges institusjon for menneskerettigheter – skriftlige innspill til barne- og familieministeren om barn og tiltakene under koronapandemien

Vi viser til henvendelse datert 25. januar 2021 med invitasjon til møte med barne- og familieminister Kjell Ingolf Ropstad, samt mulighet for å sende skriftlige innspill i forlengelsen av dette.

Barn har særlige rettigheter, og staten har mange forpliktelser som handler om ivaretagelsen av barns rettigheter. Koronatiltakene iverksettes for å sikre befolkningens liv og helse. Dette gjelder også barn. Tiltakene griper imidlertid også inn i barns rettigheter og skaper nye utfordringer. Oppdatert kunnskapsstatus viser bekymringsfulle funn vedrørende blant annet vold og overgrep og antall rapporterte saker, ensomhet og psykiske lidelser blant barn og unge.¹

De strenge tiltakene i Oslo-regionen er iverksatt for å være føre var og kunne bekjempe en mulig spredning av det muterte viruset. Samtidig kan inngrep i menneskerettigheter ikke gå lengre enn det som er nødvendig. Det er dermed en slags innebygget motstrid mellom føre var-prinsippet og det minste inngreps prinsipp. Når det anses nødvendig å gi føre var-prinsippet forrang som utgangspunkt for tiltak, er det nødvendig å vurdere svært nøye hvordan en kan skjerme de mest sårbare, og sette inn kompenserende tiltak.

Myndighetene har over flere måneder hatt som uttalt ambisjon å holde tiltaksbyrden så lav som mulig for barn og unge. Dette er veldig positivt, og det er helt avgjørende at denne ambisjonen videreføres og gjennomføres i praksis. NIM har fire hovedråd:

1. Hold tilbudene til barn og unge så åpne som overhodet mulig

Det er bred enighet om at det aller viktigste myndighetene kan gjøre for å sikre barns rettigheter under pandemien er å holde tilbudene til barn og unge åpne. Det er særlig viktig å holde skoler og barnehager åpne – det er viktig for alle barn, men også en forutsetning for at barn med behov for hjelp fra ulike tjenester blir fanget opp og fulgt

¹ Nøklebye et al. 2020, Hafstad & Augusti 2020.

opp.² Med «så åpne som mulige» mener vi også med så mye fysisk oppmøte som overhodet mulig, også på rødt nivå.

NIM er kritisk til regelendringen som gir adgang til hjemmeundervisning når dette ikke er nødvendig av hensyn til smittevern.³ Vi ønsker en utredning av alternativer til dette, for eksempel ressursallokering til sektoren, for å sørge for at barna er så mye som overhodet mulig på skolen fremover.

Også andre tilbud må holdes så åpne som mulig, og barn og unge bør prioriteres. Helsetjenester, inkludert helsesykepleiere, bør få ressurser til å trappe opp tilbudet heller enn å trappe ned dersom smittevern gjør det vanskelig å opprettholde tilbudet. Det følger av koordineringsgruppens rapport fra desember at skolehelsetjenesten oftest nedprioriteres hvis det blir stort smittepress i en kommune.⁴ Helsesykepleiere rapporterer også om økt pågang i skolehelsetjenesten fra barn og unge som forteller om svært alvorlige tema, som selvskading og selvmordstanker, vanskelige hjemmeforhold med økt krangling, vold og rusmisbruk.⁵

2. Styrket fokus på barn med spesielle behov

Barn er en sårbar gruppe i seg selv, og det er derfor viktig, som vi skriver i det første punktet, at absolutt alle barn får møte et samfunn som er så åpent som mulig. Noen barn er imidlertid særlige sårbare på en eller flere måter. Koronakrisen har forsterket sårbarheten for noen av disse. Som eksempel kan det nevnes at mange barn med vedtak om spesialundervisning har mistet spesialundervisningen i deler av koronaperioden.⁶ Vi vet også at særlige sårbare ungdommer ble rammet ekstra hardt av nedstengningen i vår, og at det anbefales tiltak for å identifisere disse tidligere ved nye nedstengninger.⁷

En del barn har åpenbare utfordringer som uten videre gjør dem til særlig sårbare. Vi er kjent med tilfeller der barn med funksjonsnedsettelse på spesialskole ikke blir definert som sårbar uten videre og uten at foreldre sier fra, og dermed ikke får et tilbud på skolen.⁸ Vi har fått tilbakemelding fra foreldre som sier at de ikke klarer å ivareta opplæringen når

² Bufdir 2020, rapport fra koordineringsgruppen for utsatte barn og unge nr. 10 s. 5.

³ NIM avga høringsuttalelse om dette, se <https://www.nhri.no/2020/forslag-til-nye-regler-om-hjemmeopplaering-under-koronapandemien/>

⁴ Bufdir 2020, rapport fra koordineringsgruppen for utsatte barn og unge nr. 10 s. 10.

⁵ Bufdir 2020, rapport fra koordineringsgruppen for utsatte barn og unge nr. 10 Bufdir, koordineringsgrupperapport nr. 10 s. 9.

⁶ Ekspertgrupperapport – konsekvenser av smitteverntiltak i barnehager og skoler, s. 29.

⁷ Hafstad & Augusti 2020.

⁸ Som eksempel kan det nevnes at Vetland skole, som er en spesialskole i Oslo, i høst ble stengt som et føre var-tiltak for å «minke sosial kontakt» da nabo- og samarbeidsskolen (Oppsal) hadde noen smittede elever. Ingen av elevene ved Vetland var smittet eller definert som nærkontakt og dermed i karantene. Foreldrene måtte derimot selv si fra dersom de mente barna var sårbare og burde få et tilbud på skolen.

barnets undervisningsspråk er på tegnspråk. En annen bekymring er barn med sammensatte vansker (multifunksjonshemmede). Noen av disse er i risikogruppe og må være mye hjemme, og tilbakemeldinger fra foreldre er at de i praksis har mistet all undervisning, selv om det finnes måter å tilrettelegge på.

Etter nesten ett år med koronatiltak etterlyser vi tydeligere planer for ivaretagelse av ulike grupper sårbare barn når tilbudene nedskaleres. Det er særlig viktig at det ikke overlates til foreldre å melde fra om at deres barn er særlig sårbare, men at dette identifiseres på annet vis.

Vi understreker at selv om noen barn har åpenbare og kjente vansker som per definisjon gjør dem særlig sårbare, er det også barn som i utgangspunktet ikke har det. Som påpekt av koordineringsgruppen, er det viktig å være oppmerksom på barn og unge som under normale forhold ikke ville vært utsatt, men som har blitt det som konsekvens av koronapandemien.⁹

3. Barn og unges fritidstilbud må prioriteres

Barnekonvensjonen artikkel 31 beskytter barn og unges rett til lek og fritid. Fritiden for barn har en egenverdi i seg selv, og må ikke bare anses som et middel for noe annet.

Barn og unges fritidstilbud er noe av det som har måttet vike i stor grad under koronatiltakene. NIM mener at dette er bekymringsfullt av flere grunner. Vi har forståelse for at det kan være behov for tiltak også mot fritidssektoren for å holde smitten nede, men fritidsaktiviteter for barn må prioriteres så langt det er mulig. Barn må stå først i køen når idretts-, kultur- og fritidstilbud åpner igjen. Lokale og sentrale myndigheter bør også se på mulighetene for å bidra med kompensere tiltak for å kunne gi barn et minimum av meningsfulle og trygge fritidsaktiviteter. Det bør for eksempel vurderes om fritidsklubber o.l. kan arrangere utendørs arrangementer, eller idrettsklubber kan få tilskudd til å drive alternative aktiviteter til vanlig halltrening, for eksempel ved å legge skøyteis eller kunstsno i parker.

Barn bør også skjermes så langt som mulig for restriksjoner i form av anbefalinger eller påbud om å unngå besøk eller kontakt med nærmeste venner.

Mange barn lever store deler av fritiden sin gjennom skjermbaserte tilbud gjennom koronapandemien. Skjerm og nett kan være et viktig tilskudd for å opprettholde sosial kontakt, for eksempel med venner som ikke er i samme kohort, og for å gjennomføre samlinger med fritidsaktiviteter som må holde stengt o.l. Det er imidlertid også risiko forbundet med mye skjerm og nettbbruk. Blant annet viser en studie at flere barn ble utsatt

⁹ Statusrapport 9. Utsatte barn og unges tjenestetilbud under covid-19-pandemien. Bufdir 2020. S. 25.

for nettovergrep i perioden med den første nedstengningen.¹⁰ Barn og foreldre trenger gode veiledere for nettvett, og ikke minst tilbud som reduserer den samlede skjermtiden.

4. Benytt eksisterende systemer og strukturer for reell medvirkning om tiltak som rammer barn og unge

NIM har sendt et brev, datert 13.01.21, til barne- og familieministeren og kunnskapsministeren, der vi oppfordrer til å styrke arbeidet med involvering av barn og unge under pandemien.¹¹ Utgangspunktet etter barnekonvensjonen er at barn og unge har rett til å si sin mening og å bli hørt i alle spørsmål som gjelder dem. Dette gjelder også planer, politikk og tiltak som berører barn på nasjonalt eller lokalt nivå. Denne rettigheten gjelder også under kriser, noe blant annet FNs barnekomité har uttalt.

I Norge har vi flere eksisterende strukturer og systemer for å ivareta retten til medvirkning i beslutningsprosesser, blant annet elevråd, ungdomsråd og ungdomspanel. En kartlegging viser imidlertid at flere ungdomsråd fungerer dårlig under pandemien. Vi oppfordrer myndighetene til å forsterke arbeidet med å involvere barn og unge. Ofte er det slik at selv om man må ha et tiltak i en eller annen form, er det et mulighetsrom innenfor tiltaket, for eksempel hvordan undervisning skal organiseres når den må foregå delvis hjemme og delvis på skolen, hvordan kohorter settes sammen eller hvilke kanaler et hjelpetilbud bør være på dersom det er behov for redusert fysisk kontakt. Vi må legge til grunn at barn og unge har meninger om disse spørsmålene, og de må derfor tas med i den videre planleggingen. Koronatiltakene omkalfatrer barnas liv på ganske drastiske måter. At barna blir lyttet til så langt det går i beslutninger som får store konsekvenser for dem, som for eksempel hvilke personer de skal være sammen med de neste ukene eller månedene i en kohort, gir en følelse av autonomi som er grunnleggende i en ellers usikker tilværelse.

En sentral forutsetning for reell medvirkning er at barn får tilstrekkelig og tilpasset informasjon. Vi oppfordrer til å fortsette med tiltak som pressekonferanser for barn og andre informasjonstiltak. Barn må videre informeres om at de aller fleste tjenester er åpne, trygge og ivaretar smittevern.¹²

¹⁰ Hafstad & Augusti 2020.

¹¹ Brevet er tilgjengelig her: <https://www.nhri.no/2021/vedrorende-involvering-av-barn-og-unge-i-utformingen-av-tiltak-under-covid-19-pandemien/>

¹² Dette er også en anbefaling fra koordineringsgruppa i statusrapport nr. 10, s. 5, på bakgrunn av innspill om at noen familier og unge unnlater å oppsøke tjenester.

Vennlig hilsen
for Norges institusjon for menneskerettigheter

Adele Matheson Mestad
Direktør

Kirsten Kolstad Kvalø
Seniorrådgiver

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og har dermed ingen signatur.